

РОЗДІЛ 3

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГА ТА ВИКЛАДАЧА В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

УДК 378.126: 316.7

СУЛТАНОВА Л. Ю.

м. Київ, Україна

ПОЛІКУЛЬТУРНА ОСВІТА ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У статті проаналізовано зв'язок полікультурної освіти з процесами глобалізації. Охарактеризовано поняття "полікультурна освіта". Розглянуто підготовку викладачів вищих навчальних закладів в контексті полікультурності.

Ключові слова: глобалізація, полікультурна освіта, викладач вищого навчального закладу.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Вища освіта є однією з пріоритетних сфер у ХХІ столітті, адже наука є сферою, що продукує нові знання, а освіта – сферою, що олоджнює знання і забезпечує індивідуальний розвиток людини. Оскільки держава визнає пріоритетний розвиток цієї сфери і здійснює низку заходів щодо його забезпечення, національна система освіти має всі підстави, щоб претендувати на гідне місце в світовому співтоваристві, бути конкурентноспроможною.

Основною метою державної політики в галузі освіти є створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, оновлення змісту освіти та організації навчально-виховного процесу відповідно до демократичних цінностей, ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень. Затверджена Указом Президента України "Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу" передбачає впровадження європейських норм і стандартів в освіті, науці і техніці та поширення власних культурних і науково-технічних здобутків у Європейський Союз.

В більшості країн Європейського Союзу спостерігається посилення уваги науковців до дослідження полікультурності в освіті, відбуваються процеси пошуку шляхів удосконалення системи педагогічної освіти, з урахуванням рівноправного співіснування різних культур, високої культури міжнаціональних взаємовідносин, а також підвищення полікультурної освіченості населення.

Аналіз останніх досліджень за проблемою. Процес євроінтеграції в освіті зумовлює необхідність удосконалення освітніх систем відповідно до нових соціокультурних умов. Особливості професійної педагогічної підготовки в зарубіжних країнах, зокрема на у Європі, вивчають Н. Лавриченко, Л. Пуховська (Західна Європа), Т. Десятов (Східна Європа), О. Матвієнко (Європейський Союз); в окремих країнах Європи – Ю. Алфьоров, А. Парінов (Англія), Н. Авшенюк (Англія, Уельс), І. Задорожна, О. Мілютіна (Велика Британія), В. Гаманюк, Т. Вакуленко (Німеччина), В. Семілетко (Норвегія), У. Новацька, І. Шемпрус (Польща), Н. Абашкіна, О. Ши-

рін (Німеччина), О. Авксентьева, Л. Зязюн (Франція), О. Ковальчук (Російська Федерація); в англomовних країнах – А. Сбруева (англomовні країни) та ін.

Формуванню світового освітнього простору, аналізу проблем взаємодії педагогічних культур різних регіонів світу, глобалізаційним тенденціям розвитку освіти в зарубіжних країнах присвячені праці таких науковців, як Н. Абашкіна, О. Мілютіна, Н. Ничкало, А. Сбруева та ін.

Теоретико-методологічні засади освіти як культурного процесу висвітлені у наукових дослідженнях А. Алексюка, Г. Бала, Б. Гершунського, О. Глузмана, І. Зязюна, Р. Позінкевича, О. Шевнюк та ін.

Однак, аналізу полікультурної освіти викладачів вищих навчальних закладів в умовах євроінтеграції присвячена незначна частина праць. Відкритими залишаються питання інтеграції систем педагогічної освіти країн Європейського Союзу у спільний європейський простір з урахуванням їх національної специфіки як в структурній організації, так і в цілях, завданнях і змісті освіти.

Метою статті є аналіз зв'язку полікультурної освіти з процесами глобалізації та визначення актуальності полікультурної освіти викладачів вищих навчальних закладів в умовах євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу. Термін "полікультурна освіта" є калькою від сформованого у західній інтелектуальній культурі у 70-х роках ХХ століття поняття "multicultural education". Перші спроби дати визначення цьому поняттю містяться у Міжнародному педагогічному словнику, який було видано у Лондоні в 1977 році. Тут полікультурна освіта подається як відображення ідеалів культурного плюралізму у сфері освіти. У 90-х роках ХХ століття у Міжнародній енциклопедії освіти подається таке тлумачення терміна "multicultural education" – педагогічний процес, у якому подано дві і більше культури, які відрізняються за мовою, етнічною, національною або расовою ознакою [6]. Узагальнено полікультурну освіту українські дослідники розуміють як процес оволодіння знаннями про різні культури своєї країни, Європи і світу в цілому. В процесі навчання

учні (студенти) починають вирізняти загальне і особливе в рідній культурі, у світовій культурі, з метою духовного збагачення, толерантного і терпимого ставлення до представників інших культур, формування вмінь і навичок для здійснення взаємодії в умовах полікультурного співтовариства. “Полікультурне виховання – це процес цілеспрямованої соціологізації учнів, що передбачає оволодіння особистістю системою національних і загальнокультурних цінностей, комунікативних і емпатичних вмінь, що дозволяють школяреві здійснювати міжкультурну взаємодію і виявляти розуміння інших культур, а також толерантність стосовно їх носіїв” [2].

Проблема полікультурної освіти безпосередньо пов’язана із процесами глобалізації. У сучасній світовій науці єдиного загальновищого визначення глобалізації не існує. Наявні формулювання носять описовий, взаємовиключний або взаємодоповнюючий характер.

Появу терміну “глобалізація” пов’язують з ім’ям американського соціолога Р. Робертсона [7], який у 1985 році визначив її як процес зростаючого впливу на соціальну дійсність окремих країн різних чинників міжнародного значення: економічних і політичних зв’язків, культурного та інформаційного обміну тощо.

А. Новіков розглядає глобалізацію як процес всесвітньої економічної, політичної і культурної інтеграції, основними характеристиками якого є поширення капіталізму, всесвітній розподіл праці, переміщення у масштабах всієї планети грошових, людських і виробничих ресурсів, а також стандартизація економічних і технологічних процесів та зближення культур різних країн [5].

Розглянемо детальніше вплив глобалізації на таку сферу суспільного і особистого буття як культура, ґрунтовно проаналізований російським ученим А. Косиченко [3]. Науковець зазначає, що глобалізація основний акцент робить на економіку, оскільки ця сфера є найбільш об’єктивованою. Загальносвітовий розподіл праці і економічна специфіка країн робить неминучою подібну глобальну інтеграцію. Отже, глобалізація у сфері економіки виглядає як досить природне явище. Проте, необхідно врахувати той факт, що інтегруючи економіки, країни інтегруються всебічно. Уніфікація національних культур в процесах глобалізації, незважаючи на помітну автономність культури від економіки та здатність культури зберігати свої специфічні національні, традиційні, ідейні основи в глобальних економічних інтеграційних процесах – є наслідком інтеграції економічної.

Зв’язок глобалізації з культурою виявився настільки значним, що спричинив появу у науці таких термінів як “*економізація культури*” та “*культуризація економіки*”. Еконо-

мізація культури полягає у тому, що сфера культури все більше зазнає впливу законів ринку та конкуренції (мас-культури). Культурізація економіки визначається тим, що суспільне виробництво все більше орієнтується на створення інтелектуальних, культурних і духовних благ або на виробництво “символів”.

Відтак для культурної глобалізації характерне зближення ділової та споживчої культури між різними країнами світу та зростання міжнародного спілкування. З одного боку, це призводить до популяризації окремих видів національної культури в усьому світі. З іншого – популярні міжнародні культурні явища можуть витіснити національні або перетворювати їх на інтернаціональні.

Оскільки в умовах глобалізації зберегти традиційну культуру народу досить важко, збереження культурної своєрідності стало оцінюватися як найвище досягнення сучасної цивілізації. У зв’язку з цим цивілізовані країни, які характеризуються цілеспрямованим, заснованим на зваженій концепції управління соціальною та культурною сферами, ще з середини ХХ століття постійно розвивають “культурну політику”. Саме тоді почався планово розроблятися підхід щодо збереження культурного генофонду всього людства та кожної окремої країни в рамках ООН.

Культурна політика у багатьох країнах сьогодні переорієнтовується з моделі асиміляції, в якій меншини відмовляються від своїх культурних традицій та цінностей, замінюючи їх тими традиціями, яких дотримуються більшість, на мультикультурну модель, де індивід соціалізується і до домінуючої, і до етнічної культури.

Таким чином, процеси глобалізації є досить суперечливими, а оцінити їхній вплив на культуру однозначно – дуже важко. Незаперечним залишається тільки той факт, що кожне національне суспільство – це соціальний світ зі своєю економічною та політико-правовою системою, зі своєю культурою. Головним при входженні національної культури у світовий культурний простір є її вміння залишатися собою та бачити крізь призму власного національно-культурного сприйняття загальнолюдський зміст інших культур.

При розгляді проблеми полікультурної освіти сучасна педагогіка прагне по-новому усвідомити свій життєвий стиль, особливості національного мислення, традиції виховання. Зусилля педагогів спрямовані на досягнення синтезу культурно-специфічних когнітивних стилей, соціальних моделей поведінки і комунікаційних кодів. Часто дослідники називають мультикультурною або полікультурною освітою те, що по суті є поліетнічною освітою, тобто відображає питання, пов’язані з налагодженням відношень між різними ет-

нічними групами та індивідами. Проте, як зазначає Г. Дмитриєв [1], полікультурна освіта є не тільки способом протистояння расизму, етноцентризму, ненависті, яка базується на культурних відмінностях, але і педагогічною спробою допомогти зрозуміти власну культуру, роль узагальнень і стереотипів в комунікації між різними культурами, усвідомити своє “Я”. В.Кремень також наголошує на тому, що завдання досягнення спільної громадянської й національної ідентичності покладено на систему державної освіти, яка має особливе значення у формуванні толерантної моделі нації і досягненні національного консенсусу в суспільстві. Зокрема він зазначає “Члени спільноти неминує мають досягнути спільність історичної долі та спільної загальнонаціональної культури, тобто досягнути порозуміння щодо свого минулого й сподівань на майбутнє, усвідомлення системи цінностей і почуттів, які пов’язують всіх громадян з рідним краєм [4].

Оскільки орієнтація на загальнокультурний розвиток є однією з пріоритетних позицій національної системи освіти – підготовка викладача вищого навчального закладу повинна спрямовуватись на формування педагога як “людини культури”, здатної до спілкування і плідної співпраці з людьми різних національностей, віросповідань та культур, до світового споглядання в умовах культурного і національного плюралізму, гуманістичних і демократичних цінностей.

Модернізація вітчизняної системи підготовки викладачів вищих навчальних закладів в контексті Болонського процесу потребує особливих механізмів реформування, врахування стратегічних національних інтересів і об’єктивної оцінки тенденцій, характерних для розвитку аналогічних освітніх структур в європейських країнах.

Полікультурна освіта викладачів вищих навчальних закладів ставить за мету вирішення завдань, що реалізують ідею глобальної і регіональної педагогічної науки: – оновлення змісту підготовки викладачів вищих навчальних закладів з урахуванням фактора міжнаціональних, кросс-культурних комунікацій, розвитку ідей культури світу, толерантності, лінгвокультурології тощо. Це передбачає засвоєння викладачами ідей полікультурної освіти як освітньої стратегії початку XXI століття та їх трансформацію в концепції, моделі, в зміст освіти викладачів вищих навчальних закладів.

Оскільки освіта має безпосередній вплив на становлення особистості – культурологічна спрямованість освіти привертає увагу не тільки спеціалістів, а й широке коло громадськості. Розвиток цього напрямку сучасної педагогічної науки і освітньої практики зумовлений самою суттю процесів демократизації і гуманізації соціального життя, прагнення

створити суспільство, в якому культивуються шанобливе ставлення до особистості, захист гідності і права кожної людини.

Досягнення цих цілей через освіту можливе, за умови надання полікультурності статусу одного з важливих дидактичних принципів поряд із такими як науковість, системність, послідовність, зв’язок навчання із життям тощо.

На міжнародному рівні процес впровадження полікультурної освіти координують різноманітні форуми й організації: ЮНЕСКО, Рада Європи, Міжнародне бюро освіти тощо. Ідея полікультурності пронизує значну кількість і національних державних документів. Ці документи наголошують на необхідності вивчення кожною людиною як національної культури народів, що живуть на території України, так і світової культури.

В Україні ідеї полікультурності закладені у таких державних документах як: Конституція України, Національна доктрина розвитку освіти, Державна національна програма “Освіта” (Україна XXI століття), Державний стандарт базової й повної середньої освіти. “Концепція громадянського виховання”, “Національна доктрина розвитку освіти”.

Висновки. Система вищої освіти перебуває у постійному русі, реагуючи на вплив зовнішнього середовища, адаптуючись до її змінюваних потреб і одночасно активно впливаючи на стан цього зовнішнього середовища і формуючи його потреби. Освіта здатна і повинна здійснювати вплив на розвиток тих чи інших процесів у суспільстві, підтримувати їх або гальмувати, знаходити свої специфічні можливості вирішення глобальних або локальних проблем, що виникають, попереджуючи небажаний розвиток подій. Таке розуміння ролі полікультурної освіти в суспільстві лежить в основі пріоритетної значимості розвитку освіти для розвитку цивілізації, окремої держави, суспільства і кожної людини.

Література

1. Дмитриєв Г.Д. Многокультурное образование. М., 1999.
2. Енциклопедія освіти / за ред. Кременя В.Г. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 691.
3. Косиченко А.Г. Влияние глобализации на культуру и ценности человека // <http://www.kisi.kz/old/Parts/Globaliz/12-29-01Kosichenko.htm>.
4. Кремень В.Г. Толерантність як імператив: національна ідентичність в добу глобалізації // День, № 42-43, п’ятниця-субота, 11-12 березня 2011. – С. 5.
5. Новиков А.М. Постиндустриальное образование / Публицистическая полемическая монография – М.: Эгвес, 2008. – С. 17-18.
6. Подольський А. Історія єврейської освіти в Україні: досвід і перспективи // Полікультурна освіта в Україні. Збірник статей за матеріалами конференції. – К.: Просвіта, 1999. – С. 29.
7. Robertson R., Lechner F. Modernization, Globalization and the Problem of Culture in the World-Systems Theory // Theory, Culture&Society. 1985, № 3.